

is írhattok havonta egy-két alkalommal, a címet tudjátok. Legközelebb küldjétek szappant és valamilyen papucsot.

Egyelőre viszontlátásra, mindenkit forrón csókolok: Apu.”

Ezalatt a front rendületlenül nyomult előre. A németek idegesek voltak és még többet kegyetlenkedtek.

Valószínűleg szigorú büntetésre számítva, Virlics nyugtatja hozzátartozóit és ügyének felülvizsgálására hivatkozik. Mégis érezni lehet a családért való aggodását: „...ha novemberig még nem leszek otthon...” Nem tért haza, sem novemberben, sem később.

1944 novemberében a börtönben megtartották a „tárgyalást”. Az ítélet: szigorított koncentrációs táborban végrehajtandó életfogytiglani fegyház. A tárgyalás után a Breslau-i börtönből a Groß—Rosen-i (Litoměřice) koncentrációs táborba vitték át, a szászországi Bautzen közelébe. Az utolsó és pontatlan híreket a család 1945 februárjában kapta. Attól kezdve Virlics sorsa ismeretlen.

Virlics Ernő már nincs az élők sorában. De ha visszatérhetett volna családjához, tapasztalhatta volna, hogy a szovjethatalom, melyért a polgárháború éveiben és a Nagy Honvédő Háború fasisztaellenes harcaiban ő is harcolt, amelyért az életét áldozta, nem hagyta figyelem és gondoskodás nélkül özvegyét és gyermekeit.

KOVÁCS JENŐ

A VASÚTÉPÍTŐK LAPJÁRÓL

Nagy érdeklődéssel olvastam az 1975. évi 3. számban¹ Markó György A „*Vasútépítők*” című csapatújság-ról szóló írását és a lap teljes cikcrepertóriumát. Az írásból kiderül, hogy a repertórium összeállítója a Hadtörténelmi Levéltárban levő iratok alapján megkísérelte összefoglalni a csapatújsággal kapcsolatos tudnivalókat. Úgy gondolom, hogy néhány vonatkozásban, az általam gyűjtött adatok közreadásával, hozzá tudok járulni a valósabb és pontosabb kép kialakításához.

*

A debreceni Pavilon-laktanyában levő 33. számú fogolytáborban 1944. december 27-én mintegy 3600 magyar katona memorandumban fordult a szovjet parancsnoksághoz. Kérelmük magában foglalta azt az önkéntes elhatározást, hogy részt kívánnak venni a fasiszmus elleni harcban. A szovjet magasabb parancsnokság teljesítette kérelmüket, s még a fegyverszüneti egyezmény megkötése előtt Gyöngyössy Gábor százados megbízást kapott egy műszaki katonai egység megszervezésére. 1945. január 10-én befejeződött az 1. magyar vasútépítő ezred megszervezése, amely a 2. Ukrán Front Szergej Nyikolajevics Beljajev tábornok parancsnoksága alatt álló vasútépítő csapatainak alárendeltségébe került. A 4 zászlóaljra tagozódó, 3662 önként jelentke-

¹ Hadtörténelmi Közlemények, 1975. 3. sz., 553—566. o.

zeft katonából álló ezred tevékenységére vonatkozó parancs Rahón, az ezredtörzs székhelyén, 1945. január 16-án jelent meg Ljubavin szovjet mérnök alezredes és Gyöngyössy Gábor százados aláírásával. Az ezred katonái a szovjet műszaki csapatokkal együtt vettek részt Gyeljatyin, Voronyenko és Máramarossziget, majd Losonc és Zólyom térségében² a felrobbantott hidak, viaduktok és vasútvonalak helyreállításában, egy 60 szakmunkásból álló munkacsoport pedig a gyertyánligeti vasgyárban a híd- és alagútépítéshez szükséges anyagokat gyártotta.

A Rahóra érkező magyar műszaki-vasútépítő honvédeket és tiszteket a szovjet parancsnokság magyar nyelvű röplappal³ üdvözlte. „A magyar nemzet küldött titeket katonák — olvasható többek között a röplapon —, teljesíteni a nagy feladatot... Legyetek hűek a demokrata Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz, amely irányított benneteket a harc felelősségteljes szakaszához — a németek által szétrombolt vasút újjáépítéséhez, felállításához.

Ez a vasút életfontosságú a németek szétveréséhez, tehát a magyar nemzet érdekét is szolgálja. Minél gyorsabban lesz helyreállítva, annál hamarabb megérkezik Hazátok teljes felszabadulása a hitlerista elnyomóktól... A harc nagyon fontos szakaszára irányított titeket az igazán népet képviselő Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányára.

Hogy teljesíteni tudjátok a feladatot, mindenkinek kötelessége alávetni magát a szigorú fegyelemnek, bárhol dolgozni, nem sajnálva az erőt, becsületesen, önfeláldozóan és lelkiismeretesen úgy felállítani a hidakat, alagutakat és vasúti hálózatot, hogy az mindenkor kiváló minőségben használható legyen...”

A vasútépítő ezred (később hadosztály) történetét számos tanulmány feldolgozta már, de mindeddig kevés szó esett *Vasútépítők* című lapjukról. Éppen ezért adjuk át a szót a lap egykori szerkesztőjének, Szemes Mihálynak, az ismert filmrendezőnek, aki e tanulmány szerzőjének kérésére vetette papírra visszaemlékezéseit.⁴

„Külön öröömre szolgál, hogy nem merült végleg feledésbe hadosztályunk lapja, a *Vasútépítők*, amely tudomásom szerint az új, demokratikus hadsereg első nyomtatott újságja volt... Egységünk történetét már néhányan feldolgozták, több értekezés jelent meg tevékenységünkről. Ezek szerzői a mi szóbeli visszaemlékezéseink s a korabeli okmányok alapján pontosan rekonstruálták egységünk megalakulásának körülményeit és tevékenységét... Az említett tanulmányok szerzői megemlítik *Vasútépítők* címmel megjelent lapunkat, cikkeit idézték kortörténeti dokumentumként, de az újság megjelentetésének körülményeiről, szerepéről mindeddig nem sok szó esett” — írja Szemes Mihály.

„Törzsrünk számára — olvashatjuk tovább a visszaemlékezésben — nagy feladatot jelentett a mintegy három és félezer ember munkájának megszervezése, ellátása, a fegyelem fenntartása stb., hiszen a zlj-ak különböző munkaterületeken dolgoztak és voltak elszállásolva... A hadosztályunknál működő szovjet mérnökök sok segítséget adtak munkánkhoz; elmondották, hogy náluk hogyan, milyen módszerekkel folyik a politikai munka, s javasolták — Ljubavin mérnök alezredes és Fedorcuk őrnagy — egy magyar nyelvű újság mielőbbi megjelentetését. A szovjet vasútépítő egységeknek rendszeresen meg-

2 1. m. véhid. dandárparancsnokság 932. kt. — 1945. sz.; az 1945 augusztus 31-i összefoglaló jelentés 1. sz. példánya (3 melléklettel). A szerző birtokában.

3 Eredeti röpirat, a szerző birtokában.

4 Visszaemlékezés, a szerző birtokában.

jelenő lapja volt, s elmondották a szovjet tisztek, hogy rendkívül fontos szerepet tölt be a katonák tájékoztatásában, nevelésében s ezért tartják fontosnak, szükségesnek, hogy mi is a lehető leggyorsabban jelentessünk meg egy hasonló újságot. Egyébként az ő lapjukból — sajnos, a címére már nem emlékszem — mi is kaptunk rendszeresen, s csekély orosz tudásunkkal is sok információt szereztünk, különösen a hadihelyzetre vonatkozóan...”

Hibbey Levente — az alakulat egykori mérnöktisztje — megőrizte a szovjet „ikeralakulat” csapatújságjának néhány 1945-ös példányát, s volt szíves átadni e sorok írójának. Minden bizonnyal a 15 900 táboriposta-számú szerkesztőség által kiadott és A. V. Csernyakov felelős szerkesztő által szerkesztett „Sztálini lobogó” című lapról lehet szó, amely néhány hírt is közölt a magyar vasútépítők munkájáról. A Papp István nyugalmazott MÁV műszaki felügyelő (sajnos, 1975-ben elhunyt, pedig még szeretne volna végső formába önteni az ezred hiteles történetéről szóló visszaemlékezéseit) által adott újabb példányok még jobban megerősítették ezt a feltételezésemet.

„A törzsben — írja a továbbiakban Szemes Mihály — sok vita, beszélgetés folyt arról, hogy milyen legyen az újságunk, mivel foglalkozzon stb. A szovjet újság szerkesztőségének munkatársai, valamint Fedorcuk őrnagy tanácsai alapján — aki egyébként újságunk felelős kiadója is lett — jelöltük ki a leendő újság fő feladatait...” E feladatokat röviden a következőkben lehet összefoglalni:

— tájékoztatni az állományt a harctéri és a hazai eseményekről, és munkára lelkesíteni, mozgósítani;

— a jól dolgozókat példaképül állítani, s fellépni a munkafegyelem lazító ellen;

— felvilágosítani és demokratikus szellemben nevelni a vasútépítő katonákat, valamint az erős fizikai munka után szellemi felfrissülést nyújtani.

Szemes Mihály, Hibbey Levente és Papp István a velük folytatott beszélgetések során (s leírt visszaemlékezésükben is) kiemelték: a szovjet katonai vezetők külön felhívták a figyelmet arra, hogy ez az újság az egyetlen, amely magyar nyelven jelenik meg a környéken, ezért annyi példányban nyomják, hogy jusson a magyar ajkú lakosságnak is.

Az ezredparancsnok az 1945. január 29-én Rahón megjelent 7. számú napiparancsában a következőket rendelte el: „Újságcikkek szerkesztése: a zlj. parancsnokok hassanak oda, hogy a Magyar Újság részére, amely a közeljövőben fog megjelenni, honvéd egyének is cikkezzenek. Szabad lehetőséget engedélyezek minden honvéd egyénnek, hogy a munkáról, mint a munkarendszerről írjanak. Ha kivihető új munkarendszere van, úgy azt az újságban megírhatja. Nagy munkateljesítménnyel rendelkező honvédek neveit összegyűjtve az újság részére az e. psághoz küldje be...”

1945. február kilencedike nagy esemény volt az ezred életében. Ezen a napon adták ki a 15. sz. parancsot, amelyben többek között ez olvasható: „Az orosz ezredparancsnokság szóbeli parancsára a mai naptól kezdve a vezetést a magyar tisztikar veszi át...” Ugyanezen a napon jelent meg *Vasútépítők* címmel az ezred csapatújságja is. Erre így emlékezik vissza Szemes Mihály: „1945. február 9-én megjelent újságunk első száma, igaz, csak 2 oldal terjedelemben, és emlékezetem szerint mindössze 500 példányban. Ez is hatalmas eredménynek számított, hiszen az újság minden cikkét kézzel kellett kiszedni, és emberi erővel hajtott síknyomógépen kinyomni. Gépmesterünk sokat boszszankodott, mert a papír szívóképessége rendkívül gyatra volt, s ezért igen

VASUTÉPÍTŐK

1945
február 9.

kálmóni GYÖNGYÖSSY szék. csoportjának lapja.

Olvasd és add át bajtársadnak!

Feladatunk!

Tisztek, tisztelhetettek, honvédek! Feladatunk a munka fegyverével harcolni a győzelemért. Ez a szó, hogy feladat, csak egyet jelenthet: parancsot teljesíteni.

A parancs elindult a legfelsőbb parancsnokságtól és hozták ért. Adva van a feladat. Minden erőtláthetve, kényszer nélkül dolgozni. Dolgozni munkával és fejelemmel azon, hogy amit vállaltunk, azt becsületesen jó minőségben be is fejezzük. A csődöntő órákban mindenkinek éreznie kell, hogy a feladat végrehajtása sokkal fontosabb, mint az egyéni érdek. Egyenként és mindannyian egy célrt dolgozunk. A parancs egy lehet: feladatot végrehajtani.

Országépítő munkába fogtunk. Az a lapát föld, vagy kő, amit itten lerakunk alapja az ország újradépítésének. Minél többet dolgozunk annál biztosabb alapokra fektetjük az ország jövőjét. A szebb és boldogabb jövő felé tekintünk. Elindultunk azon az úton, amely a cél felé vezet, ez az út a munka útja. Tudom és érzem, hogy ez az út nehéz, de akaraterővel mindent lehet küzdeni. A nehézségek leküzdésében pedig mindenkinek részt kell venni.

Tisztek, tisztelhetettek! A ti feladatotok, hogy helyes szervezéssel, parancsok teljesítésével vezessétek a honvédeket a feladat útjára. Vezető nélkül nincs egyetemes munka. Vezető nélkül a tömeg teletörekvésű válik és szervezetenlenségévé fogunk a munkát terhelni. Ahol a szervezésben hiba van, ott jó munkát nem lehet a vezetőnek sem. A végig kell az életem átlátni, hanem teljes odaadással, egy szellemmel, mint fizikailag vezetni az egyetemet. Nagyon sok esetben tapasztaltam, hogy a vezető, vagy parancsnok székülről az asztal melletti papíron próbálja vezetni a csapatot. A vezetőnek, a parancsnoknak éppen úgy részt kell vennie a munkában, és az irányítás terén, mint bármelyik beosztottnak. A feladatnak, vagy parancsnak a végrehajtása csak akkor lehet tökéletes, ha a vezető személyes irányítás mellett saját maga győri öök magárról, hogy a feladat végre van hajtva. Akkor lehet a vezető parancsvégrehajtás, ha maga is tisztában van a kivitelrel. Nem lehet pl. emberekkel papíron fölkapni, ha gyakorlati kivitelben a kiadott elismerések csak felet kapják meg. Nem lehet szószakadásos munkát követelni ott, ahol a vezető csak papíron ismeri a feladatot. A feladatot minden téren gyakorlatban kell ismerni és a végrehajtást fáradságot nem ismerve a vezetőnek kell irányítani. Ha mindezeket a vezető, vagy parancsnok megteszi, akkor a feladat végre van hajtva.

Honvédek! A feladat végrehajtásánál a nehéz teher a ti vállaltotok nyergé. A feladat végrehajtása a ti kezeteikben van. Ha ti nem teljesítitek a parancsot, akkor a feladat megakad. A feladat végrehajtása egyenként és összesen a ti munkátoké az eredmény.

Honvédek! Mit kíván tőlünk a feladat: 1. Jó munkát. 2. Fejelemmel. 3. Parancsok teljesítését.

1. Az érdekeket félredobva erős bizalom, szoros társakkal és akaraterővel kell dolgozni a jó munkát. Jó munkát csak ott lehet végezni, ahol szívvel lélekkel dolgozunk. Magyarországnak nem az elismerésért és fejtéért kell dolgozni, hanem azért, hogy a honvédek a munka területén, akkor a feladatot mindig elsődleges cél lesz. Ahol jókedv és akarat van, ott a munka is jó.

2. Fejelemmel kell a munkát mindenkor elfogadni és benne az igaz vezetőt látni. Ahol éri a katona, hogy a vezető az ő érdekeit szolgálja és jól gondoskodik, ott a feladat könnyen érdekes válik. Nektek a fejelemmel vezetésben kell látni a cél elérését és a feladatot pedig egy hajlatra végre, ahogy azt a vezető megparancsolja. Csak fejelemmel lehet dolgozni és dolgoztatni. Csak fejelemmel lehet feladatot végrehajtani.

3. A honvéd a parancsot hűven teljesíti. A magyar katona életéért mindig ott lehet az a gondolat: „A parancsot végre kell hajtani”. Az a jó katona, aki a parancs vétele után egy cél felé: „Nekem a parancsot teljesítenem kell”. Sok esetben tapasztaltam, hogy a parancs elakadt. Miért? Mert a fáradsággal és munkával járó parancs után nem vállalták a nehézségek leküzdését. A parancsot mindig feladat követi. A feladat sok esetben nehéz és fáradsággal jár, de ha ott áll előtte ez a szó, hogy „parancs”, akkor a nehézségeket le kell küzdeni és a feladatot végre kell hajtani.

Honvédek! A mi feladatunk, hogy a romhalmazban fekvő országot újból felépítsük. Ez a munkával elkezdődik az építés munkáját. Ennek a vasutnak a megépítése éppen olyan életérdek mindannyiunk számára, mint a gazdaságban előretörő Vörös Hadseregnek. Ahol a vasút jó, ott az utánpótlás zavartalanul működik és a népek életvitája is jobb.

Minden munkában, minden csatányosváltásnál előtér álljon ez a szó: „Békét, vagy győzelmet!”

Honvédek! dolgozzatok a közös győzelemért. Nektek a feladatok, hogy munkátokkal bizonyítsátok a magyar nép békeszerető törekvéseit. Munkátok eredménye és jutalma az ország népétől fog jönni.

Gyöngyösi Gábor szék. szed. pk.

Berlin elleni felvonulását megkezdte a Vörös Hadsereg

A különböző távirati iradók egybehangzó jelentései szerint a keleti fronton harcoló német véderő egységeiben erős bomlási folyamattal indult meg. Égész egységek megadják magukat és egybehangzóan azt vallják, hogy teljesen elhagyták

előttük a valóságos katonai trófiális helyzetet. Berlinben, — ahol több mint hárommillió menekült szüföldömmé össze, — leírhatatlan pánik uralkodik, amióta Zsukov tábornagy egységei mára csak egy ugrásra vannak. Fokozta ezt a pá-

níkot a szombat éjjeli szövetséges repülőmadadás, amely a legerősebb volt mind azok között, amelyeket a német főváros valaha átélt. Kétezer négy motoros amerikai repülőerő több mint 2500 tonna bombát zúdított Berlinfontoshadicélpontjaira.

Több katonai faktár, nagyüzem és rendezőpályaudvar teljesen le van rombolva. Amikor a sorok iródnak Berlin még lángokban áll és a lakosság eszeveszetten menekül.

Szombat éjjelkor Zsukov marsall megkezdte a Berlin elleni felvonulását és frontális támadást akar intézni az erődre kiépített főváros ellen. Brandenburg és Szilézia tartományokban a leggyor-

lassan ment a nyomás. De ennek is megvolt az előnye. Olyan rossz volt a papír, hogy el sem égett rendszeren, így az újság csak olvasásra volt jó, s nem tudtuk elszívni benne a szovjet katonáktól kapot mahorkát.

Még ma is emlékeztemben él az a pillanat, amikor újságunk első példányát a kezembe vettem. Ott volt szinte az egész törzs, és velünk együtt örültek a szovjet tisztnek...”

A hadosztálytörzs is minden segítséget megadott az „újságcsináláshoz”, persze a maga módján. A parancsnok, Gyöngyössy százados, 1945. február 18-i parancsában elrendelte a „munkacikkek” beküldését. „A műveltség — olvashatjuk az említett parancsban — és a munka demokratikus szelleme egyaránt megköveteli, hogy ... úgy a tiszték, mint a legénység... által végzett jó munkáról, kiválóbb teljesítményekről, vagy új megoldásokról cikkekben számoljanak be, hogy azokból mások is tanulhassanak. Ennek érdekében elrendelem, hogy minden zlj.-tól, minden héten csütörtökön délig legkevesebb 5 ilyen munkacikk érkezzen be...”

Az 1945. február 20-án kelt napiparancsban többek között ezeket olvashatjuk: „A vép. magyar ho.ti. és leg. részére az orosz parancsnokság anyagi támogatásával, áldozattal és jó szándékú munkával, korlátozott példányszámmal a Vasútépítők című újságot megjelentettük. Ezen újság szerkesztésével kapcsolatban már az első gondolatunk az volt, hogy az erős fizikai munka után szellemi frissítőt és az eredményekről tájékoztatást nyújtunk, és így mindenkinek örömet szerezzünk vele.

Ellenőrzések során... azt tapasztaltam, hogy ezek az újságok igen sok katonához nem jutnak el. Mély megdöbbenéssel tölt el ez a hanyagság...”

Rendkívül figyelemre méltó a Rahón, 1945. március 7-én kelt 10. számú parancs alább idézett részlete: „Munkában kitűntek dicsérete: Elrendelem, hogy postafordultával minden zlj. jelentse az utolsó 10 nap legjobb munkásainak névsorát, akiket ho. parancsnoki dicséretre érdemesnek tart; a névsor az újság számára szükséges. Ne fukarkodjanak a dicsérettel. Minden szakaszból 2—5 dicséretre érdemest jelöljenek ki...”

Ezen katonai intézkedések és a zászlóaljknál tevékenykedő népművelési megbízottak (nevelőtisztek) agitációs munkája eredményeként az újság szerkesztősége megfelelő híryanaggal rendelkezett. A lapban rendszeresen közölték a kiemelkedő munkát végzők névsorát. Kialakult a csapatújság állandó cikkíró gárdája is, igaz, először nem az önkéntesség elve alapján. A lapot nem hivatásos újságírók írták, s így mai szemmel nézve — és a szakszempontokat is figyelembe véve — sok kifogást emelhetnénk. De nem stílustanulmányként kell vizsgálni ezeket a cikkeket, és ezt a csapatújságot. Amikor az újság cikkeket olvastam, Illyés Gyula sorai jutottak eszembe, aki azt írta: „Aki csak azért ír, hogy a mondat legyen jó és nem az, amit szolgálni akar, akár ne is írjon...” Akik ebben a lapban írtak, azok jó ügyet, igaz ügyet szolgálva vették a tollat a kezükbe. Munkára lelkesítettek, beszámoltak a közös munka során kialakult magyar—szovjet katonabarátságról, egymásrautaltságról. Egyszerű, keresetlen szavakkal, őszintén szóltak egymáshoz s egymásról, józan logikával, közérthető egyszerűséggel érveltek, magyaráztak — egyszóval harcos agitátorok voltak. Ezeknek a cikkeknek nem irodalmi, hanem történelmi értékük van! S ezt kell bennük elsősorban tisztelni!

A csapatújság összesen kilenc esetben jelent meg, kétszeri formátumváltoztatással, lapszámonként változó — 2—4 oldal — terjedelemben és példány-

számban. „A lap első hat számát — írta visszaemlékezésében⁵ Hibbey Levente — a máramarosszigeti nyomdában állították elő. A tervezett 500-as példányszám a mindenkori papirkontingentálási helyzettől függően változott...”

Papp István emlékezete szerint Máramarosszigeten felfedeztek egy magyar betűkészlettel is rendelkező gazdátlan kis nyomdát, amelyet a szovjet parancsnokság engedélyével a birtokukba vettek. Akadt két kéziszedő és egy debreceni gépmester a vasútépítő katonák között, akiket a törzsbe vezényeltek, s ők nyomtatták az újság mellett a rölapokat és az igazolványokat is.

„Amikor a ho. Losoncapátfalvára települt át — írta Szemes Mihály, a lap egykori szerkesztője —, akkor az újságot a Losonci Kártyagyár nyomdájában nyomtuk, már sokkal jobb körülmények között, s ekkor már — emlékezetem szerint — 1000 példányban jelent meg az újság. Ekkor az újság felelős kiadója Sisenko százados (később őrnagy) volt. Emlékszem, hogy Losoncon a város magyar ajkú lakossága nagy örömmel fogadta újságunkat, csoportokba verődve várták a nyomda előtt az új számok megjelenését, hiszen akkor a mi újságunk volt az egyetlen magyar nyelvű lap, amelyből hírekhez juthattak, tájékozódhattak az eseményekről. Úgy emlékszem, hogy a május 1-én és 12-én megjelenő újságból már 2000 példányt nyomtunk...”

A lap felelős kiadói — Fedorcsuk őrnagy, később pedig Sisenko őrnagy —, az előljáró szovjet parancsnokság egyetértésével, minden segítséget megadtak a lap megjelentetéséhez. Ők készítették el például a lapban megjelenésre került képek kliséit a szovjet csapatújság nyomdájában. Az első képet a lapban a február 21-én megjelent 3. számban közölték, s aláírása a következő volt: „Mosolygó, jó eredménnyel dolgozó katonák. Balról jobbra: Minód György, Bodnár János, Vajda István honvéd. Fotó: Makarov.” E képaláírásból az is kiderül, hogy a szovjet csapatújság fotósa is „besegített”, s ez rendszeressé vált, mert a továbbiakban közölt képek nagy részét szintén Makarov készítette.

E csapatújság rövid történeti összefoglalását az egykori szerkesztő, Szemes Mihály soraival zárhatjuk legméltozban: „A hadtörténelmi értekezések lapjain eddig túl nem lépő történetünknek — vagy talán történelmünknek — hű krónikása volt a Vasútépítők című lap, amely ma, mai szemmel nézve talán kezdetlegesnek hat. A maga idejében nagy missziót töltött be újságunk, hiszen annak a közel 4 ezer embernek segített az eligazodásban, akik kétségek és remények, szenvedések és megpróbáltatások közepette, de megtették az első lépést, s igaz ügy szolgálatába álltak akkor, amikor sok mindent nem láttak világosan, csak azzal voltak tisztában, hogy az építómunkával az ország mielőbbi felemelkedését szolgálják. A tisztelet és megbecsülés hangján írtunk ezekről az emberekről akkor lapunkban, és ma is így emlékezem egykori bajtársaimra, akik közül a legtöbben, saját emberségükből, becsületes munkásságuk eredményeként, megbecsült tagjai társadalmunknak...”

5 Visszaemlékezés, a szerző birtokában.